

بررسی رابطه مطالعه منابع غیردرسی و میزان مشارکت در فعالیت های فوق برنامه مدرسه با میزان عملکرد تحصیلی دانش آموزان (مدارس دوره متوسطه دوم شهر سرابله)

فاطمه جمشیدزاده^۱، رضا غفاری نیا^۲

^۱ کارشناسی ارشد آموزش ابتدایی دانشگاه باختر ایلام (نویسنده مسئول)

^۲ استادیار گروه آموزش ابتدایی دانشگاه باختر ایلام

چکیده

پژوهش حاضر با هدف بررسی رابطه مطالعه منابع غیردرسی و میزان مشارکت در فعالیت های فوق برنامه مدرسه با میزان عملکرد تحصیلی دانش آموزان (مدارس متوسطه دوم شهر سرابله) انجام گرفت. پژوهش حاضر با تکیه بر اسناد و مطالعات کتابخانه ای انجام گرفته و بر مبنای هدف کاربردی و از نظر روش اجرا توصیفی از نوع همبستگی است. جامعه آماری این پژوهش تمامی دانش آموزان دختر و پسر دوره متوسطه دوم که در مدارس شهر سرابله در سال تحصیلی ۹۸-۹۹ مشغول به تحصیل می باشند به تعداد ۶۱۴ نفر می باشد. از این تعداد دانش آموز تعداد ۱۸۰ نفر از طریق روش نمونه گیری در دسترس بعنوان نمونه انتخاب شده اند. که از این تعداد به تفکیک جنسیت ۹۰ نفر دختر و ۹۰ نفر پسر است. ابزار گردآوری اطلاعات در این پژوهش پرسشنامه محقق ساخته با طیف پاسخگویی لیکرت است. به منظور تجزیه و تحلیل داده ها از نرم افزار SPSS و از آمار توصیفی و شاخص های آمار استنباطی نظیر ضریب همبستگی پیرسون و رگرسیون خطی و آزمون t در تجزیه و تحلیل اطلاعات استفاده شده است. نتایج حاصل از یافته های پژوهش نشان داد بین مطالعه منابع غیردرسی و میزان مشارکت در فعالیت های فوق برنامه مدرسه با میزان عملکرد تحصیلی دانش آموزان رابطه معناداری وجود دارد. همچنین میانگین تأثیر انگیزه مشارکت در فعالیت های فوق برنامه در بین دختران بیشتر از نمره پسران است.

واژه های کلیدی: مطالعه غیر درسی، فعالیت های فوق برنامه، عملکرد تحصیلی

۱. مقدمه

امروزه پژوهشگران بر ضرورت توجه به پیش‌بینی‌کننده‌های موفقیت تحصیلی تأکیدی خاص دارند، آن چنان که در سه دهه اخیر، مطالعه عوامل مؤثر بر عملکرد تحصیلی بیش از پیش مورد توجه نظام های آموزشی قرار گرفته است (باتلر و وینه، ۱۹۹۵). هلر و ویک (۲۰۰۰) عقیده دارند پیش‌بینی دقیق از عملکرد تحصیلی،^۲ تنها بر پایه ظرفیت‌هایی که به وسیله آزمون‌های هوش سنجیده می‌شوند، صورت نمی‌گیرد، بلکه باید اطلاعاتی در خصوص ویژگی‌های شخصیتی، انگیزشی، عاطفی و شناختی که نقش میانجی بین توانایی‌ها و پیشرفت در حیطه‌ای ویژه ایفا می‌کنند در اختیار داشت. در این راستا با توجه به ارتباط شناخت، انگیزش، عاطفه در رفتار انسان، متغیرهای متعددی به منظور تبیین عملکرد تحصیلی و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان در حوزه‌های متفاوت درسی شکل گرفته و به آزمایش گذاشته شده‌اند (ولترز، پینتریچ، کربینک، ۲۰۰۳). اگر چه عملکرد تحصیلی از عوامل متعددی تأثیر می‌پذیرد، اما نمی‌توان نقش مطالعه منابع غیردرسی و مشارکت در فعالیت‌های فوق برنامه را در عملکرد تحصیلی نادیده گرفت.

امروزه نیازهای متنوع دانش‌آموزان و نیازهای برخاسته از شرایط خاص فرهنگی اجتماعی در ابعاد ملی و محلی و همچنین اقتضائات بین‌المللی، نظام‌های آموزشی را با چالش جدی رو به رو نموده است. هر کشور بنا بر دیدگاه‌ها و رویکردهای حاکم بر نظام برنامه‌ریزی درسی و آموزشی با شیوه‌های متفاوت به دنبال تدابیر مناسب برای مواجهه با چالش‌های فوق می‌باشد. یکی از راه‌های برون رفت از این چالش‌ها طراحی مناسب فعالیت های فوق برنامه برای پاسخگویی به نیازهای آموزشی دانش‌آموزان با لحاظ نوعی آزادی عمل و قدرت انتخاب، انجام کار گروهی، وجود انعطاف و سایر ویژگی‌هاست (نادری و همکاران، ۱۳۹۰: ۷۲-۷۳). فعالیت فوق برنامه درسی شامل کلیه تجربیات برنامه‌ریزی شده‌ای است که از حیطه موضوعات درسی مدرسه خارج است و در نقطه مقابل برنامه درسی رسمی قرار می‌گیرد. اگرچه از لحاظ اداری کم اهمیت‌تر از برنامه درسی رسمی است اما در بسیاری از جهات مهم‌تر و مؤثرتر از آن می‌باشد (پوزنر، ۱۹۹۵، به نقل از فتحی و اجارگاه، ۱۳۸۸: ۴۸).^۴

فعالیت‌های فوق برنامه، دانش آموزان را وارد اجتماع می‌کند، در حالی که این اتفاق معمولاً در درس‌های رسمی کمتر روی می‌دهد. این فعالیت‌ها می‌تواند به عنوان پلی بین برنامه‌های درسی و یادگیری‌های واقعی زندگی عمل نماید (کر، ۲۰۰۹). این برنامه‌ها دارای زمینه‌های متنوعی می‌باشد و نیاز به رسیدگی و توجه همیشگی از سوی مسئولان مدرسه دارد تا فرصت‌هایی برای مشارکت معنی دار دانش‌آموزان فراهم سازد (فردریکز، ۲۰۰۸: ۳۸۷).^۶

وظیفه‌ی آموزش و پرورش به معنای واقعی، گذشته از تعلیم و تدریس، جستجو و کنکاش در روح دانش آموزان و درک

ذوق و استعدادها به سوی کمال است. آموزش این امر را به هر صورتی که آغاز کند محتاج به منابع کامل دارد. از آن جا که

هدف آموزش و پرورش در مدارس به پایان رساندن برنامه‌ی درسی سالانه نیست به همین جهت امروز نمی‌توان دانش آموزان

^۱-Buttler & Winn

^۲-Heller & Vike

^۳-Wolters, Pintrich & Karbenick

^۴-Posner

^۵- Kerr

^۶- Fredricks

را محدود به مطالعه و خواندن چند کتاب درسی کرد بلکه پایان تحصیل و موفقیت و ارتقاء در مدرسه آغاز راه است (امانی، ۱۳۸۰: ۵۷).

فعالیت های فوق برنامه علاوه بر تسریع و تسهیل آموزش های رسمی به دلیل ایجاد و پرورش ویژگی های روانی، اجتماعی، فرهنگی شخصیتی مطلوب در دانش آموزان از اهمیت و جایگاه ویژه ای برخوردارند در همین ارتباط و در خصوص اهمیت فعالیت های فوق برنامه حتی برخی صاحب نظران معتقدند که این گونه فعالیت های فوق برنامه مؤثرتر و کارآمدتر از فعالیت های رسمی مدرسه ای است (اتابکی و همکاران، ۱۳۹۳).

یکی از شاخص های مهم توسعه یافتگی هر جامعه، سرانه مطالعه، میزان تولید و مصرف اطلاعات و کالاهای فرهنگی در آن جامعه است. به دلیل اهمیت این مسأله، دولت ها و سیاست گذاران برنامه ریزی هایی در این زمینه صورت داده اند. مطالعه آزاد، از تک بعدی شدن فرد در یک رشته خاص جلوگیری می کند و این امکان را فراهم می سازد تا فرد در زمینه های گوناگون و مورد علاقه، اطلاعات روزآمد و کافی به دست آورد. مطالعه آزاد براساس انگیزه و علاقه شخصی فرد صورت می گیرد و چون اجبار نیست، در کسب آگاهی و آموزش مداوم نقش بسزایی دارد (ظریف قاسمیان، ۱۳۹۵: ۶۰).

منظور از مطالعه غیردرسی که گاه با عنوان مطالعه آزاد نیز به کار برده می شود شامل: خواندن یا مطالعه هر نوع نوشته ای است که به منظور مختلف و اهداف متفاوت از سوی افراد انجام می شود و می تواند شامل مطالعه همه و یا یک نوع از انواع منابع مطالعاتی شامل کتاب، روزنامه، مجله، ماهنامه و ... باشد (یوسفی، ۱۳۷۹: ۱۹). نوعی مطالعه تکمیلی و غیررسمی در کنار مطالعه درسی و رسمی است که دامنه یادگیری را پویاتر و گسترده تر کرده و جولانگاه ذهنی دانش آموزان را برای درک بهتر و پرتحرک تر برای اهدافی خاص خود آماده تر می کند (شعبانی، ۱۳۸۰: ۱۹).

لندهیر (۲۰۰۲)، مطالعه را به انواع زیر طبقه بندی نموده است:^۷

مطالعه دلخواهانه: این نوع از مطالعه بیشتر از نیاز روحی و عاطفی فرد سر چشمه می گیرد و ثمره هنری و فکری دارد. مطالعه دلخواهانه بیشتر بر احساس خواننده اثر می گذارد تا عقل او. مطالعه دلخواهانه انگاره معینی است که نقش خود را در متون و فرهنگ های مختلف غیررسمی و غیرمدون بازی کرده است.

مطالعه فرهنگی: انگیزه مطالعه فرهنگی بیشتر در میل به بزرگ نمایی پایگاه شخصی ریشه دارد. این نوع از مطالعه بیشتر به سطح معینی از پیشرفت فکری خواننده می باشد که برای کسب دانش به خاطر خود دانش و گسترش بینش و ادراک و تکامل حس داوری اخلاقی، رشد زیباشناختی و رشد سیاسی صورت می گیرد.

مطالعه دستاوردی: این نوع از مطالعه بیشتر با نیازهای فرعی و سیرمستقیم رابطه دارد. هدف خواننده این است که با مطالعه کتب به سطحی از حفظ پایگاه اجتماعی خود برسد و بتواند دستاورد مهمی در زندگی را بهبود بخشد.

مطالعه جبرانی: این نوع از مطالعه بیشتر به خواندن تفننی به قصد لذت انجام می گیرد. خواندن به قصد لذت و جبران اوقات فراغت برای انسان می تواند درجه ای از اطمینان و آرامش و سرگرمی را فراهم نماید.

مطالعات و پژوهش های مختلفی در مورد اثرات بطور عام و مطالعه غیردرسی بطور خاص صورت گرفته است. از نظر نیل دلایل و اثرات هشتگانه ای برای مطالعه بیان شده است :

^۷- Landheer

^۸- Nell,S

به دلیل ماهیت خاص نوشتار و زبان در مطالعه، خواننده باید کار فکری بیشتری از خود نشان دهد. در هنگام مطالعه، میزان آمادگی و درجه هشیاری فرد در قیاس با سایر حالات بیشتر است. در هنگام مطالعه کردن، کتاب‌ها می‌توانند الگوهای رفتاری مناسبی را برای خواننده ارائه نمایند. مطالعه، منجر به رشد شخصی از لحاظ آگاهی و اطلاعات می‌شود.

مطالعه برای فهمیدن امور، نوعی ماجراجویی است که منجر به رشد گسترش تجارب انسانی، خودشناسی و گشودن افقهای فکری جدید می‌شود (دینیل، ترجمه شکوهیان، ۱۳۷۳: ۵۵).

از دیدگاه پوزنر، برنامه درسی فوق برنامه شامل کلیه تجربیات برنامه‌ریزی شده‌ای است که از حیطه موضوعات درسی مدرسه خارج است. این نوع برنامه درسی با عنایت به ماهیت داوطلبانه بودن آن و پاسخ‌گو بودن آن در برابر علایق و رغبت‌های دانش‌آموزان، در نقطه مقابل برنامه درسی رسمی قرار می‌گیرد. اگرچه از لحاظ اداری کم‌اهمیت‌تر از برنامه درسی رسمی است، اما در بسیاری از جهات مهم‌تر و مؤثرتر از او هست (فتحی و اجارگاه، ۱۳۸۶).

علاوه بر مطالعه منابع غیر درسی، فعالیت‌های فوق برنامه نیز بر عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان می‌تواند مؤثر باشد. فعالیت‌های فوق برنامه فرآیند یاددهی و یادگیری، فرآیند دوجانبه‌ای است که در آن یاددهی با ابتکار و خلاقیت معلم و یادگیری بر اساس آموزش مفاهیم و اهداف درس به کار گرفته شوند و در داخل یا خارج کلاس انجام شود، فعالیت مکمل گفته می‌شود (احمدی، ۱۳۸۴).

فعالیت‌های فوق برنامه به عنوان بخش جدایی‌ناپذیر مدرسه به رسمیت شناخته شده است، به همین جهت امروزه در جدول کاری مدرسه، توجه به آن افزایش یافته است (کلی، ۲۰۰۴). گاهی مواقع برنامه درسی نمی‌تواند پاسخ‌گوی نیازهای یادگیری باشد، فعالیت‌های فوق برنامه اغلب به وسیله دانش‌آموزان انجام می‌گیرد و یک نوع یادگیری جایگزین است که می‌تواند آنچه را آموزش ارائه می‌کند به صورت گسترش یافته در ذهن دانش‌آموزان ایجاد کند. فعالیت‌های فوق برنامه، دانش‌آموزان را وارد اجتماع می‌کند، در حالی که این اتفاق معمولاً در درس‌های رسمی کمتر روی می‌دهد. این فعالیت‌ها می‌تواند به عنوان پلی بین برنامه‌های رسمی و یادگیری واقعی زندگی عمل کند (کر، ۲۰۰۹). این فعالیت به سه نوع: تفریحی، فرهنگی و علمی تقسیم می‌شود و به دانش‌آموزان کمک می‌کند تا از زمان به صورت خلاق استفاده کنند، هرچند در بیشتر مواقع در برنامه روزانه مدرسه ترکیبی از برنامه‌های منظم علمی، تفریحی، فرهنگی با نظارت معلم انجام می‌گیرد (تیرنی و هالت، ۲۰۰۶).

تا قبل از سال ۱۹۰۰، مربیان در مورد مشارکت دانش‌آموزان در فعالیت‌های فوق برنامه شک داشتند چون معتقد بودند که مدارس باید بر نتایج تحصیلی تعریف شده تمرکز نمایند. فعالیت‌های غیردرسی و تحصیلی بعنوان فعالیت‌های تفریحی نگریسته و در نتیجه نسبت به فعالیت‌های تحصیلی، زیان‌آور پنداشته می‌شدند، بنابراین از حمایت کمی برخوردار بودند (همان).

^۹ - posner^{۱۰} - Kelly^{۱۱} - Kerr^{۱۲} - Tierney and Hallett

بر پایه این عقیده که مدرسه تنها محلی برای امور آموزشی و تحصیلی است، مطالعات فعالیت فوق برنامه از ۱۹۵۰ و ۱۹۶۰ تلاش کردند که فرصت و نیاز برای موضوعات غیردرسی می‌بایست در برنامه درسی در نظر گرفته شود (گولسون، ۱۹۸۵). کلپ‌های آکادمیکی و انجمن‌های ممتاز و مهم در گذشته به عنوان برنامه اضافی و غیر مؤثر انگاشته می‌شده‌اند؛ اما سودمندی آنها هم‌تراز با برنامه‌های تحصیلی بوده است (ماهونی و کرنز، ۱۹۸۵).

سیمروت (۱۹۷۴) بیان می‌دارد: اولین کتاب در رابطه با فعالیت‌های فوق برنامه توسط مک کاون در سال ۱۹۳۷ نوشته شد که اهداف و مقاصد این برنامه‌ها را به روشنی مشخص کرد و توصیه‌هایی برای پیشبرد آن ارائه نمود. برای توصیف فعالیت‌های فوق برنامه از نام‌هایی چون فعالیت خارج از کلاس، فعالیت‌های اجتماعی، فعالیت‌های فرهنگی، فعالیت‌های کمک برنامه‌ای، برنامه فعال، برنامه غیررسمی، برنامه سوم، فعالیت‌های دانش‌آموزی استفاده شده است که هم اکنون از نام‌های فعالیت‌های خارج از کلاس، فعالیت‌های فرهنگی و فعالیت‌های کمک برنامه‌ای بیشتر استفاده می‌شود.

گیلک (۱۳۸۶) اهداف فعالیت‌های فوق برنامه در جهت اهداف درسی آموزش مهارت‌های زندگی قرار دارند. این اهداف را شامل تعمیق فرایند یاددهی یادگیری در زندگی دانش‌آموزان، غنی سازی برنامه درسی و اوقات فراغت دانش‌آموزان، گسترش یادگیری از مدرسه به خانواده و جامعه و تسهیل فرایند رشد اجتماعی دانش‌آموزان می‌داند. خروج منابع یادگیری از کلاس و مدرسه و کشاندن به دل خانواده و جامعه، فراهم شدن در زمینه رشد و تقویت خلاقیت، غنی سازی اوقات فراغت، آموزش مهارت زندگی به نسل‌های جدید و شکوفایی استعدادها، آموزش نحوه زندگی اجتماعی را از ویژگی‌ها و تأثیرات اجرای فعالیت‌های فوق برنامه بر می‌شمارد.

این فعالیت‌ها به انواع گوناگونی تقسیم‌بندی شده‌اند:

از دیدگاه شعاری نژاد این فعالیت‌ها به دو گروه تقسیم می‌شوند:

الف) فعالیت‌های خدماتی یا فعالیت‌هایی که ماهیت خدماتی دارند از قبیل: انجمن بهداشت، انجمن کتابخانه، انجمن محیط زیست و ...

ب) فعالیت‌های علمی و مهارتی از قبیل: انجمن آزمایش‌های علمی، انجمن کارهای دستی، انجمن تهیه‌ی ابزارهای آموزشی/یادگیری ... به طور کلی فعالیت‌هایی که تجربه‌ها یا معلومات و مهارت‌های اضافه بر دروس رسمی به دانش‌آموزان می‌دهند (شعاری نژاد، ۱۳۸۶).

از دیدگاه مری الیزابت این فعالیت‌ها به:

^{۱۲} goolson

^{۱۳} Simeroth

^{۱۴} Mackavn

^{۱۵} Meryelezabet

- فوق برنامه ورزشی مثل والیبال، فوتبال، شطرنج، شنا، مسابقات ورزشی درون مدرسه‌ای و بین مدرسه‌ای و ...
  - فعالیت‌های هنری مثل تئاتر، سرود، موسیقی و نقاشی و ...
  - فعالیت‌های ادبی مثل: روزنامه نگاری، شعر و داستان، کتاب سال و ...
  - انجمن‌های علمی: مثل فناوری و المپیادها و... تقسیم می‌کند (الیزابت، ۲۰۰۶).
  - اصطلاح عملکرد تحصیلی به میزان یادگیری آموزشی‌گاهی فرد به صورتی که توسط آزمون‌های مختلف درسی مثل حساب، دیکته، تاریخ، جغرافیا و نظایر این‌ها سنجیده می‌شود اشاره می‌کند (شمس، ۱۳۷۸).
- مطالعه عوامل مؤثر بر عملکرد تحصیلی طی سه دهه‌ی اخیر بیش از پیش مورد توجه‌ی متخصصان تعلیم و تربیت قرار گرفته است. حساسیت تعلیم و تربیت از یک سو و پیچیدگی جهان امروز از سوی دیگر مدیران و معلمان آگاه‌تری را طلب می‌کند تا زمینه‌ی رشد جمعی را فراهم نمایند. امروزه تمرکز آموزش به‌جای آرایه‌ی برنامه‌های آموزشی یا مدیریت رفتار کلاسی، به پرورش دانش‌آموزان با انگیزه و راهبردی تغییر کرده است (پاریس و وینوگراد ، ۲۰۱۲). عملکرد تحصیلی از این جهت اهمیت دارد که پیشرفت آموزشی‌گاهی در یادگیری اثر داشته و یادگیری آموزشی‌گاهی پیشرفت تحصیلی را تحت تأثیر قرار می‌دهد و معلم برای افزایش سطح انگیزش دانش‌آموزان نسبت به یادگیری موضوع‌های مختلف درسی، باید سعی کند تا شرایط یادگیری را بهبود بخشد و کیفیت روش آموزش را افزایش دهد تا از این طریق دانش‌آموزان به موفقیت دست یابند و نسبت به توانایی خود در یادگیری اعتماد به نفس کسب کنند (سیف، ۱۳۸۸).
- ماو (۱۹۹۷: ۲۷۵) در تعریف عملکرد تحصیلی می‌گوید مجموعه رفتارهای تحصیلی است که در دو بعد پیشرفت تحصیلی و پسرفت تحصیلی در زمینه کسب معلومات نشان داده می‌شود. پیشرفت تحصیلی بر مقدار یادگیری آموزشی‌گاهی فرد از طریق آزمون‌های مختلف درسی مانند حساب، ادبیات، تاریخ، ... سنجیده می‌شود اشاره می‌کند (سیف، ۱۳۸۸).
- موفقیت در تحصیل نقش مهمی را در ایجاد فرصت‌های آینده دانش‌آموزان دارد. آموزش خوب و قوی می‌تواند همزمان هم ناظر به آینده بوده و هم از تجارب و یافته‌های گذشته بهره‌برد. در واقع آموزش مؤثر بین آینده، حال و گذشته ارتباط ایجاد می‌کند. هر کسی برای تأثیر گذاشتن روی دیگران نیاز به یادگیری خوب دارد و این مستلزم بهره‌گیری از آموزش قوی است. محققان دریافته‌اند که موفقیت در تحصیل و پیشرفت در این زمینه تنها در نتیجه هوش و امکانات سخت افزاری موجود در محیط نیست بلکه آنچه نقش مهمی در این زمینه ایفا می‌کند جنبه‌های روانی و روانشناختی افراد همانند ابعاد شخصیتی و سبک‌های یادگیری است (بوساتو و همکاران، ۲۰۰۰، پرموزیک، ۲۰۰۳).
- زارع بدیعی (۱۳۹۸) در پژوهشی خود به بررسی تأثیر فعالیت‌های فوق برنامه بر عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان سال اول متوسطه شهر تهران پرداختند. نتایج نشان دادند بین عملکرد تحصیلی دانش‌آموزانی که در این فعالیت‌ها شرکت کرده‌اند نسبت به دانش‌آموزانی که در این فعالیت‌ها شرکت نکرده‌اند از نظر میزان بازدهی نمرات آنها تفاوت معناداری وجود دارد.
- نتایج پژوهش حاجی زاده (۱۳۹۶) با عنوان نقش فعالیت‌های فوق برنامه درسی بر عملکرد اجتماعی - تحصیلی و عاطفی دانش‌آموزان پایه ششم از دیدگاه معلمان بندرعباس نشان داد فعالیت‌های فوق برنامه با عملکرد تحصیلی - اجتماعی و عاطفی

^{۱۲} Paris & Winograde^{۱۳} Mau

دانش آموزان رابطه دارد و با بالا رفتن فعالیت های فوق برنامه عملکرد تحصیلی- اجتماعی و عاطفی دانش آموزان بالا رفته است.

شیخی و همکاران (۱۳۹۵) در پژوهشی با عنوان "بررسی رابطه عوامل ترغیب کننده به مطالعه کتب غیردرسی (آزاد) با پیشرفت تحصیلی دانش آموزان در دوره متوسطه شهرستان آبدانان" به این نتیجه دست یافتند که باور و نگرش فردی به مطالعه غیردرسی، یکی از هشت عاملی است که بر میزان و نحوه ترغیب به مطالعه غیردرسی و پیشرفت تحصیلی در دانش آموزان مؤثر است.

عصاره و نظری (۱۳۹۴) پژوهشی با عنوان دیدگاه های دانش آموزان دبیرستانی شهرستان شهرکرد در مورد عوامل ترغیب کننده و بازدارنده مطالعه آزاد انجام دادند. هدف بررسی دیدگاه های دانش آموزان با توجه به متغیرهای جمعیت شناختی نظیر: جنسیت، پایه تحصیلی، ناحیه آموزشی پرداختند. نتایج نشان داد که بین میانگین دیدگاه دختران و پسران در زمینه عوامل مؤثر بر ترغیب به مطالعه غیردرسی به ویژه نقش والدین و عوامل خانوادگی، وسایل ارتباط جمعی اختلاف معنی داری مشاهده شده است. همچنین دانش آموزان دختر به واسطه مطالعه غیردرسی و آزاد، بیشتر از معدل درسی و وضعیت تحصیلی بهتری برخوردار بودند.

قریشی نژاد (۱۳۹۳) پژوهشی با عنوان تأثیر مطالعه غیردرسی بر روی پیشرفت تحصیلی دانش آموزان در شهر تهران پرداخت. نتایج این پژوهش نشان داد که عواملی نظیر: خرید کتاب مورد علاقه فرزندان، استفاده از وسایل و امکانات، استفاده از کتابخانه های عمومی، در جهت بالا بردن انگیزه و علاقه فرزندان به مطالعه غیردرسی ارائه شده است. همچنین رهنمودهایی به آموزگاران نظیر: قصه خوانی در کلاس، ارتباط علمی با دانش آموزان، برگزاری مسابقات کتابخوانی کلاسی و الزام دانش آموزان به کارهای پژوهشی و مطالعاتی شده است.

پکینز (۲۰۱۸)، در پژوهشی با عنوان اثرات مشارکت دانش آموزان در فعالیت فوق برنامه دانش آموزان پاکستان به این نتیجه رسید مشارکت در فعالیت های فوق برنامه با زمینه هایی چون کاهش احتمال ترک تحصیل در مدرسه به خصوص در سال های دبیرستان، کاهش جرائم، افزایش رقابت های بین فردی و خودانگاره مثبت و معدل بالا و تعامل با مدرسه، مشارکت فعال در روند سیاسی و اجتماعی دیگر فعالیت داوطلبانه، سلامت و بهداشت روانی در بزرگسالی مرتبط است.

ماسونی و همکاران (۲۰۱۷)، در پژوهشی با عنوان اثرات مثبت استفاده از فعالیت های فوق برنامه در دانش آموزان انگلستان به ضرورت استفاده از فعالیت های فوق برنامه اشاره دارد. فعالیت های فوق برنامه اثرات مثبتی بر زندگی دانش آموزان دارد و با بهبود رفتار، عملکرد در مدرسه، جنبه های اجتماعی و جسمانی و شناختی مثبت و موفقیت در بزرگسالی دارد.

توماس (۲۰۱۵)، پژوهشی با هدف نقش مطالعه غیردرسی در موفقیت تحصیلی دانشجویان ایالت ویرجینا انجام دادند. نتایج پژوهش نشان داد کاهش توان اقتصادی و خرید کتاب در خانواده ها و گرانی منابع اطلاعاتی توقف آموزش شیوه های مطالعه و کتاب خوانی بعد از دوره متوسطه و سطوح بالاتر و کاهش میزان تبلیغ و ترویج مطالعه از جمله دلایل کاهش مطالعه منابع غیر درسی است. همچنین نشان داد مطالعه غیردرسی نقش مهمی در پیشرفت و موفقیت تحصیلی افراد دارد.

^۱-Pkings

^۲-Massoni

^۲-Thomas

انوو و همکاران (۲۰۱۳)، در پژوهشی با عنوان تاثیر فعاليت‌های فوق برنامه در دانش آموزان در مدرسه خصوصي منطقه لاکنو (هندوستان) مزایای شرکت در فعاليت‌های فوق برنامه شامل داشتن نمرات بهتر، پیشرفت تحصیلی بالاتر، شکوفا کردن استعدادها، حضور در فعاليت‌های مدرسه به طور منظم‌تر و داشتن یک مفهوم بالاتر از خود است.

ناگی (۲۰۰۸)، پژوهش با هدف شناسایی عوامل مؤثر بر افزایش میزان مطالعه آزاد و غیردرسی در دانش آموزان و تأثیر آن بر عملکرد درسی و تحصیلی آنان در انگلستان انجام داد. در این پژوهش امکانات محدود کتابخانه ها نبود فرهنگ مطالعه غیردرسی و ارزشهای حاکم بر جامعه از عمده ترین عوامل مانع رشد مطالعه غیردرسی به شمار می رفت. همچنین نتایج نشان داد مطالعه آزاد بر عملکرد درسی و تحصیلی تأثیر مثبت و معناداری دارد.

پژوهش لوین (۲۰۰۶)، نشان داد بیش از نیمی از دانش آموزان مدارس ایالت متحده، بیش از ۳ ساعت روز تلویزیون تماشا کرده و در عوض تنها ۳۰ تا ۴۰ دقیقه به مطالعه غیردرسی می پردازند. در این پژوهش ثابت شد که بین میزان تماشای تلویزیون و مطالعه غیردرسی رابطه معنی دار وجود دارد. بدین معنی که هرچه دانش آموزان بیشتر به تماشای برنامه های تلویزیون می پردازند، کمترین مطالعه غیردرسی و آزاد مبادرت می ورزند.

با توجه به پژوهش‌های صورت گرفته ضرورت انجام تحقیق روشن می‌شود، به عبارتی اهمیت و ضرورت مطالعه منابع غیردرسی، فعاليت های مکمل و فوق برنامه در مدارس را باید در نقش آن در جهت اصلاح یا رفع نواقص و نارسایی‌های نظام تربیتی دانست. مطالعه آزاد و شرکت در فعاليت‌های مکمل و فوق برنامه مرزهای یادگیری را گسترش داده بالحاظ رویکردهایی چون یادگیری در خانواده و جامعه و نیز توسعه مهارت‌های زندگی، یادگیری و آموزش را تحت تاثیر قرار داده است. این فعاليت‌ها دانش آموزان را به عنوان یک محقق به کنکاش و کشف مفاهیم سوق داده و کاستی‌های موجود را جبران نموده و موجب تقویت تفکر و تعقل آنان می‌گردد. همین طور موجب می‌شوند آموزش از انتقال صرف و یک سوپه اطلاعات از معلمان به دانش آموزان خارج شده و دانش آموزان را به فضایی علمی و تحقیقی رهنمون گشته و شادابی را به مدرسه ارمغان آورند و نیز رابطه - ای دوستانه و صمیمانه بین شاگرد و معلم ایجاد نمایند. با توجه به اینکه ساختار برنامه ریزی درسی و محتوای آموزش و پرورش کنونی ما نیاز به تحول اساسی و بازنگری دارد و در سند تحول بنیادین بر اهمیت توجه به مدارس به فعاليت های فوق برنامه تاکید شده است همین امر اهمیت بررسی مطالعه کتب غیر درسی و فعاليت های فوق برنامه و تاثیر آنها بر عملکرد تحصیلی دانش آموزان را ضروری نموده است.

۲. روش تحقیق

روش پژوهش بر مبنای هدف کاربردی و از نظر روش اجرا توصیفی از نوع همبستگی و پیمایشی است. جامعه آماری این پژوهش تمامی دانش‌آموزان دوره متوسطه دوم که در مدارس شهر سرابله در سال تحصیلی ۹۸-۹۹ مشغول به تحصیل می- باشند. شهر سرابله دارای ۲ دبیرستان دخترانه با مجموع ۳۲۲ دانش آموز و ۳ دبیرستان پسرانه با مجموع ۲۹۲ دانش آموز است. بنابراین جامعه آماری پژوهش ۶۱۴ نفر می‌باشد. از این تعداد ۱۸۰ نفر از طریق روش نمونه‌گیری در دسترس بعنوان

^{۲۲}Annu

^{۲۳}Nagy

^{۲۴}Levine

نمونه انتخاب شدند. به این ترتیب که از میان این دبیرستان ها یک دبیرستان دخترانه و یک دبیرستان پسرانه به صورت نمونه گیری در دسترس انتخاب شد. به این ترتیب که به دلیل شیوع ویروس کرونا برای دسترسی به دانش آموزان در زمان امتحانات پایان ترم به دبیرستان های انتخاب شده مراجعه شد و تعدادی از پرسشنامه ها توزیع شد و بخش دیگر از طریق همکاران و از طریق لینک مجازی در دسترس دانش آموزان قرار گرفت. سپس در هر دبیرستان از میان هریک از پایه های تحصیلی ۳۰ دانش آموز پایه اول و ۳۰ دانش آموز پایه دوم و ۳۰ دانش آموز سوم انتخاب شد که از این تعداد به تفکیک جنسیت ۹۰ نفر از آنها دختر و ۹۰ نفر از آنها پسر می باشند. لازم به ذکر است از بین این ۱۸۰ دانش آموز ۶۰ نفر در پایه اول، ۶۰ نفر در پایه تحصیلی دوم و ۶۰ نفر در پایه تحصیلی سوم انتخاب شدند.

ابزار گردآوری اطلاعات در این پژوهش پرسشنامه محقق ساخته می باشد و طیف پاسخگویی آن لیکرت می باشد. این پرسش نامه در سه بخش طراحی شده است. بخش اول پرسشنامه شامل جنسیت، رشته تحصیلی، پایه تحصیلی، بخش دوم ۲۰ سوال مربوط به تاثیر مشارکت در فعالیت فوق برنامه بر عملکرد تحصیلی با طیف چند گزینه ای لیکرت از بسیار مخالفم تا بسیار موافقم و در بخش سوم ۱۸ سوال مربوط به تاثیر مطالعه غیر درسی بر عملکرد تحصیلی آمده است.

روایی پرسشنامه با نظر اساتید و معلمان مجرب و صاحب نظر در این زمینه ۸۹٪ بدست آمد. بر اساس ضریب همبستگی اسپیرمن پایایی بدست آمده ۰/۹۲ است این ضریب نشانگر پایایی در حد مطلوب و قابل قبول می باشد. به منظور تجزیه و تحلیل داده های پژوهش از نرم افزار SPSS و آمار توصیفی شامل فراوانی درصد و شاخص های آمار استنباطی انجام گرفت. به منظور تعیین نرمال بودن داده ها از: آزمون کلموگروف-اسمیرنوف استفاده شد و همچنین به منظور سنجش فرضیه ها، ضریب همبستگی پیرسون، رگرسیون خطی آماره t و آماره فیشر استفاده شد.

۳. یافته های تحقیق

۳-۱. آمار توصیفی

جدول (۱): توزیع فراوانی رشته تحصیلی، پایه تحصیلی و جنسیت دانش آموزان

رشته تحصیلی	فراوانی	درصد	پایه تحصیلی	فراوانی	درصد	جنسیت	فراوانی	درصد
علوم انسانی	۵۲	۲۸/۹	سال اول	۶۵	۳۶/۱	دختر	۹۰	۵۰٪
علوم تجربی	۷۷	۴۲/۸	سال دوم	۷۲	۴۰٪	پسر	۹۰	۵۰٪
ریاضی فیزیک	۵۱	۲۸/۳	سال سوم	۴۳	۲۳/۹	جمع	۱۸۰	۱۰۰٪
جمع	۱۸۰	۱۰۰٪	جمع	۱۸۰	۱۰۰٪			

طبق یافته های جدول (۱): رشته تحصیلی ۲۸/۹ درصد دانش آموزان علوم انسانی، رشته تحصیلی ۴۲/۸ درصد دانش آموزان علوم تجربی و رشته تحصیلی ۲۸/۳ درصد دانش آموزان ریاضی فیزیک بود. پایه تحصیلی ۳۶/۱ درصد دانش آموزان سال اول، پایه تحصیلی ۴۰ درصد دانش آموزان سال دوم و پایه تحصیلی ۲۳/۹ درصد دانش آموزان سال سوم بود. همچنین از بین تمام دانش آموزان ۵۰ درصد دختر و ۵۰ درصد نیز پسر بودند.

جدول (۲): توزیع فراوانی میانگین نمرات مؤلفه های مختلف پژوهش

متغیر	میانگین	انحراف استاندارد	حداقل داده ها	حداکثر داده ها
مطالعه منابع غیردرسی	۴۸/۰۹	۵/۲۱	۳۲	۶۰
فعالیت های فوق برنامه	۶۴/۵۶	۴/۳۶	۵۰	۷۲
عملکرد تحصیلی	۲۵/۲۶	۶/۱۱	۸	۳۴
انگیزه مشارکت	۲۳/۰۳	۳/۲۰	۱۴	۳۰

با توجه به خروجی جدول (۲): میانگین نمرات متغیرهای (مشارکت در فعالیت های فوق برنامه، مطالعه منابع غیر درسی، عملکرد تحصیلی و انگیزه مشارکت) به ترتیب (۲۳/۰۳، ۲۵/۲۶، ۶۴/۵۶، ۴۸/۰۹) $(M=)$ نشان دهنده این موضوع است که (مشارکت در فعالیت های فوق برنامه، مطالعه منابع غیر درسی، عملکرد تحصیلی و انگیزه مشارکت) دانش آموزان در حد متوسط به بالا است.

۲-۳- آمار استنباطی

جدول (۳): آزمون کلموگروف-اسمیرنوف متغیرهای مختلف پژوهش

متغیر	شدت ارتباط	سطح معناداری
فعالیت های فوق برنامه	۱/۹۵	۰/۰۶۱
مطالعه منابع غیردرسی	۱/۵۳	۰/۰۵۶
عملکرد تحصیلی	۱/۷۶	۰/۰۵۸
انگیزه مشارکت	۱/۴۲	۰/۰۵۲

با توجه به خروجی جدول (۳) چون سطح معناداری بدست آمده در این آزمون بیشتر از ۰/۰۵ خطا است؛ بنابراین فرض H_0 رد خواهد شد و فرض H_1 که حاکی از نرمال نبودن داده ها است تأیید خواهد شد، در نتیجه متغیرهای (مشارکت در فعالیت های فوق برنامه، مطالعه منابع غیر درسی، عملکرد تحصیلی و انگیزه مشارکت) نرمال هستند.

آزمون فرضیات:

فرضیه اصلی: بین مطالعه منابع غیردرسی و میزان مشارکت در فعالیت های فوق برنامه مدرسه با میزان عملکرد تحصیلی دانش آموزان رابطه معناداری وجود دارد.

جدول (۴): نتایج ارتباط بین مطالعه منابع غیردرسی و میزان مشارکت در فعالیت های فوق برنامه مدرسه با میزان عملکرد تحصیلی دانش آموزان

نوع آزمون	متغیر وابسته	متغیر مستقل	مقدار همبستگی	سطح معناداری
پیرسون	عملکرد تحصیلی	مطالعه منابع غیردرسی	۰/۲۸۸*	۰/۰۰۰
	میزان مشارکت در فعالیت های فوق برنامه مدرسه		۰/۳۶۰*	۰/۰۰۰

یافته‌های جدول (۴) حاکی از این است که بین مطالعه منابع غیردرسی و میزان مشارکت در فعالیت‌های فوق برنامه مدرسه با میزان عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان با توجه به شدت ارتباط به دست آمده (۰/۲۸۸، ۰/۳۶۰) و (۰/۰۰۰ = سطح معناداری) در سطح ۰/۱ درصد خطا، با ۹۹٪ اطمینان ارتباط مثبت و معنادار وجود دارد؛ در نتیجه هرچه مطالعه منابع غیردرسی و میزان مشارکت در فعالیت‌های فوق برنامه مدرسه بیشتر باشد میزان عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان ارتقاء می‌یابد.

فرضیات فرعی:

فرضیه (۱): بین مطالعه منابع غیردرسی با میزان عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان مقطع متوسطه دوم شهر سرابله رابطه معنا داری وجود دارد.

جدول (۵): نتایج ارتباط بین مطالعه منابع غیردرسی با میزان عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان

نوع آزمون	متغیر وابسته	متغیر مستقل	مقدار همبستگی	سطح معناداری
پیرسون	عملکرد تحصیلی	مطالعه منابع غیردرسی	۰/۲۸۸**	۰/۰۰۰

یافته‌های جدول (۵) حاکی از این است که بین مطالعه منابع غیردرسی با میزان عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان با توجه به شدت ارتباط به دست آمده (۰/۲۸۸) و (۰/۰۰۰ = سطح معناداری) در سطح ۰/۱ درصد خطا، با ۹۹٪ اطمینان ارتباط مثبت و معنادار وجود دارد؛ در نتیجه هرچه مطالعه منابع غیردرسی بیشتر باشد میزان عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان ارتقاء می‌یابد.

فرضیه (۲): بین مشارکت در فعالیت‌های فوق برنامه مدرسه با میزان عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان مقطع متوسطه دوم شهر سرابله رابطه معنا داری وجود دارد.

جدول (۶): نتایج ارتباط بین میزان مشارکت در فعالیت‌های فوق برنامه مدرسه با میزان عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان

نوع آزمون	متغیر وابسته	متغیر مستقل	مقدار همبستگی	سطح معناداری
پیرسون	عملکرد تحصیلی	میزان مشارکت در فعالیت‌های فوق برنامه مدرسه	۰/۳۶۰**	۰/۰۰۰

یافته‌های جدول (۶) حاکی از این است که بین میزان مشارکت در فعالیت‌های فوق برنامه مدرسه با میزان عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان با توجه به شدت ارتباط به دست آمده (۰/۳۶۰) و (۰/۰۰۰ = سطح معناداری) در سطح ۰/۱ درصد خطا، با ۹۹٪ اطمینان ارتباط مثبت و معنادار وجود دارد؛ در نتیجه هرچه میزان مشارکت در فعالیت‌های فوق برنامه مدرسه بیشتر باشد میزان عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان ارتقاء می‌یابد.

فرضیه (۳): بین دانش‌آموزان پسر و دختر از لحاظ انگیزه مشارکت در فعالیت‌های فوق برنامه تفاوت معناداری وجود دارد.

جدول (۷): توزیع تفاوت انگیزه مشارکت در فعالیت‌های فوق برنامه به تفکیک جنسیت

متغیر	گروه	انحراف استاندارد ± میانگین	درجه آزادی	آماره T	سطح معناداری
انگیزه مشارکت در فعالیت‌های فوق برنامه	پسر	۲۲/۴۷ ± ۳/۱۴	۱۷۸	-۲/۳۷	۰/۰۱۸
	دختر	۲۳/۶۰ ± ۳/۱۸			

یافته‌های جدول (۷) نشان می‌دهد که انگیزه مشارکت در فعالیت‌های فوق برنامه در درجه آزادی ۱۷۸ در سطح معناداری ($\text{sig} < 0/05$) کمتر از سطح ۰/۰۵ خطاست، بنابراین می‌توان اظهار داشت که تفاوت معناداری بین انگیزه مشارکت در فعالیت‌های فوق برنامه به تفکیک جنسیت دانش آموزان وجود دارد. میانگین تأثیر انگیزه مشارکت در فعالیت‌های فوق برنامه در بین دختران بیشتر از نمره پسران بود.

فرضیه تبعی: مطالعه منابع غیردرسی و میزان مشارکت در فعالیت‌های فوق برنامه مدرسه قدرت پیش‌بینی میزان عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان را دارند.

جدول (۸): نتایج پیش‌بینی عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان توسط مطالعه منابع غیردرسی و میزان مشارکت در فعالیت‌های فوق

برنامه مدرسه

متغیرهای پیش بین	مقدار همبستگی	ضریب تعیین	آماره فشر	سطح معناداری	سطح	آماره T	سطح معناداری
مطالعه منابع غیردرسی	۰/۴۵۲	۰/۱۹۵	۲۲/۶۹	۰/۰۰۰	۰/۲۷۳	۴/۰۷	۰/۰۰۰
میزان مشارکت در فعالیت‌های فوق برنامه مدرسه	۰/۳۴۰	۵/۱۸					۰/۰۰۰

نتایج جدول (۸) نشان داد مجذور ضریب همبستگی یا ضریب تعیین ارتباط بین مطالعه منابع غیردرسی و میزان مشارکت در فعالیت‌های فوق برنامه مدرسه با عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان را نشان می‌دهد به گونه‌ای که میزان همبستگی بین متغیرها (۰/۴۵) است که مقدار آن در سطح بالایی می‌باشد. همچنین ضریب تعیین بیانگر این است که ۰/۱۹ درصد از تغییرات متغیر وابسته (عملکرد تحصیلی) توسط متغیرهای مطالعه منابع غیردرسی و میزان مشارکت در فعالیت‌های فوق برنامه مدرسه داده می‌شود. همچنین با توجه به مقدار (۰/۰۰۰=سطح معناداری) به لحاظ آماری معادله رگرسیون معنادار است. با توجه به نتایج بتا (۰/۳۴) می‌توان گفت میزان مشارکت در فعالیت‌های فوق برنامه مدرسه با بیشترین بتا بیشترین تأثیر را بر عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان شهر سرابله دارد.

۴. بحث و نتیجه گیری

یافته‌های این پژوهش نشان داد بین مطالعه منابع غیردرسی و میزان مشارکت در فعالیت‌های فوق برنامه مدرسه با میزان عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان رابطه معناداری وجود دارد. عبارتی هرچه مطالعه منابع غیردرسی و میزان مشارکت در فعالیت‌های فوق برنامه مدرسه بیشتر باشد میزان عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان ارتقاء می‌یابد. مطالعه منابع غیر درسی و مشارکت در فعالیت‌های فوق برنامه زمانی می‌تواند موثر باشد که علاوه بر پیشرفت تحصیلی موجب افزایش خلاقیت، اصلاح رفتار و تعالی شخصیت، رشد اجتماعی و ایجاد شرایط لازم برای تفریح سالم و کسب روحیه شادابی در دانش‌آموزان گردد. فعالیت‌های فوق برنامه و مطالعه غیر درسی باعث ایجاد موقعیت‌هایی برای به تجربه درآوردن دانش کسب شده برای دانش‌آموزان فراهم می‌کند که بر عملکرد تحصیلی تأثیر دارد. بنابراین ایجاد تعادل بین فعالیت‌های فوق برنامه و تشویق به مطالعه غیر درسی ضروری به نظر می‌رسد.

همچنین نتایج نشان داد بین مطالعه منابع غیردرسی با میزان عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان دوره متوسطه دوم شهر سرابله رابطه معناداری وجود دارد. نتایج حاصل از این فرضیه با نتایج پژوهش شیخی و همکاران (۱۳۹۵)، قریشی نژاد (۱۳۹۲)، توماس (۲۰۱۵)، گاردینر (۲۰۰۱)، ناگی (۲۰۰۸)، استیگر (۱۹۹۷) هم سو می‌باشد. نتایج این پژوهشات نیز حاکی از تأثیر مثبت مطالعه غیر درسی بر بهبود عملکرد تحصیلی بود.

در تبیین این فرضیه باید گفت یکی از مهمترین شاخصهای رشد و توسعه فرهنگی و اجتماعی هر کشور میزان مطالعه و روی آوری افراد آن جامعه به پژوهش و پژوهش می باشد. از آنجایی که مدرسه یکی از مهمترین نهادهای تاثیر گذار بر افراد است با تشویق دانش آموزان به مطالعه غیر درسی می توان این اخلاق و فرهنگ را برای همیشه در دانش آموزان نهادینه کرد. نسل جدید باید روش آموختن برای زیستن را بیاموزد تا بتواند در آینده زندگی کند. بنابراین لازم است نگرش دانش آموز محوری و خودخوانی و فرهنگ پژوهش و مطالعه و خودآموزی را در بین آنان گسترش داد. ازطرفی کودکان و نوجوانان به مطالعه کتابهای غیر درسی بیش از کتابهای درسی علاقه نشان می دهند و همین علاقه موجب استقبال شدید ایشان از کتابهای آزاد می شود. بنابراین باید جایگاه و نقش کتاب و مطالعه در نظام آموزشی ما، برنامه ریزی و تبیین شود. مطالعه ی غیردرسی باعث پیشرفت تحصیلی دانش آموزان می شود، زیرا سطح تفکر آنان را بالا می برد و ذهنشان را فعال تر و پویاتر می کنید.

همچنین بین مشارکت در فعالیتهای فوق برنامه مدرسه با میزان عملکرد تحصیلی دانش آموزان دوره متوسطه دوم شهر سرابله رابطه معنا داری وجود دارد. نتایج این فرضیه با نتایج پژوهشات حاجی زاده (۱۳۹۸)، به پژوه و همکاران (۱۳۹۳)، زارع بدیعی (۱۳۹۸)، انوو و همکاران (۲۰۱۳)، ماسونی و همکاران (۲۰۱۷)، پکینز (۲۰۱۸)، لوییس (۲۰۰۴)، هم سو می باشد.

در تبیین این فرضیات باید گفت همگی محققان در پژوهش خود نشان دادند مشارکت در فعالیتهای فوق برنامه باعث بهبود و پیشرفت در عملکرد تحصیلی می شود. آنان بیان می کنند که عملکرد تحصیلی دانش آموزان تحت تاثیر عوامل مختلفی قرار دارد که یکی از آنها مشارکت در فعالیتهای فوق برنامه است که به دلخواه سلیقه دانش آموزان در بخش های مختلفی صورت می گیرد. بنابراین لازم است با توجه به اهمیت و ارزش فعالیتهای فوق برنامه بر عملکرد تحصیلی دانش آموزان و شناخت علل و عوامل موثر بر آن، جهت پیشرفت و ارتقا سطح فکری و تحصیلی دانش آموزان گام های مثبتی برداشته شود.

نتایج حاکی از آن بود بین دانش آموزان پسر و دختر از لحاظ انگیزه مشارکت در فعالیتهای فوق برنامه تفاوت معناداری وجود دارد. میانگین تاثیر انگیزه مشارکت در فعالیتهای فوق برنامه در بین دختران بیشتر از نمره پسران بود. نتایج این پژوهش با نتایج پژوهش اژدریان (۱۳۹۲)، همسو می باشد. در تبیین این فرضیه باید گفت دخترها به طور متوسط نگرش مثبت تری نسبت به فعالیتهای فوق برنامه دارند. شاید این مسئله به روحیه مشارکت جویی و همدلی بیشتری که در دختران وجود دارد بر می گردد.

در نهایت نتایج نشان داد مطالعه منابع غیردرسی و میزان مشارکت در فعالیتهای فوق برنامه مدرسه قدرت پیش بینی میزان عملکرد تحصیلی دانش آموزان را دارند.

بنابراین با توجه به یافته های پژوهش پیشنهادهای زیر ارائه می شود:

- به دلیل اثربخشی مطالعه غیردرسی بر عملکرد پیشنهاد می شود در مشاوره دانش آموزان از تشویق به مطالعه غیردرسی به منظور افزایش سطح عملکرد و پیشرفت تحصیلی استفاده گردد.
- به منظور بهینه سازی مطالعه پیشنهاد می گردد به دانش آموزان آموزش صحیح مطالعه غیردرسی داده شود تا از مطالعه بی هدف و سرگردان دوری نمایند.
- برای تشویق دانش آموزان به مطالعه غیردرسی، سهمی از فعالیتهای درسی دانش آموزان به مطالعه غیردرسی اختصاص داده شود.
- پیشنهاد می گردد محققان بعدی پژوهش مشابهی در سایر دوره های تحصیلی و یا سایر بافت های اجتماعی و فرهنگی انجام دهند تا نتایج آنها بتواند تصویر دقیق تری بدست دهد.
- پیشنهاد می گردد در کلیه مقاطع تحصیلی با برنامه ریزی درست و اختصاص بودجه مناسب، زمینه اجرای این فعالیت ها و مشارکت دانش آموزان در انجام و اجرای آنها را فراهم کنند.

- پیشنهاد می گردد به مدیران و معلمان در زمینه نقش سازنده فعالیت های فوق برنامه و مطالعه غیر درسی آموزش لازم داده شود و از آنها خواسته شود دانش آموزان را تشویق به مشارکت در این فعالیت ها و افزایش مطالعه غیر درسی کند.

۵. منابع و مراجع

- اتابکی، علی محمد و مصطفی پور، جاسم. (۱۳۹۳). بررسی تأثیر فعالیت های فوق برنامه بر رشد اجتماعی و عملکرد تحصیلی دانش آموزان دختر مدارس متوسطه شهر مرودشت. نخستین همایش ملی علوم تربیتی و روانشناسی.
- احمدی، علی اصغر. (۱۳۸۴). خلاق های موجود در نظام تعلیم و تربیت ایران. تهران: انتشارات رسانه تخصصی.
- امانی، غفور. (۱۳۸۰). کتابخانه های مدارس و نقش آنها در ایجاد عادت به مطالعه در دانش آموزان. اردبیل: انتشارات تراز.
- دی نیل، سام. (۱۳۷۳). چرا کتاب؟ ترجمه حسن شکوهیان. فصلنامه پیام کتابخانه، شماره ۱۴-۱۵، ص ۵۴-۵۵، تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.
- زارع بدیعی، اسدالله. (۱۳۹۸). بررسی تأثیر فعالیت های فوق برنامه بر عملکرد تحصیلی دانش آموزان سال اول متوسطه، تأثیر روش تدریس تفحص گروهی بر عملکرد تحصیلی دانش آموزان سال اول راهنمایی شهر مرودشت. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد مرودشت.
- سیف، علی اکبر. (۱۳۸۸). روش های آموزش و یادگیری. تهران: انتشارات دوران.
- شعاری نژاد، علی اکبر. (۱۳۸۹). فلسفه آموزش و پرورش. تهران: انتشارات امیر کبیر
- شعبانی، زهرا. (۱۳۸۰). روش های مطالعه و یادگیری. تهران: موسسه انتشاراتی آفتاب اندیشه.
- شمس، قاسم. (۱۳۷۸). رابطه بین درونگرایی و برونگرایی و منبع کنترل با پیشرفت تحصیلی دانش آموزان دوره راهنمایی شهر تهران. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه اصفهان.
- شیخی، سعید؛ کرمی، آزاد؛ کرمی، احمد. (۱۳۹۵). بررسی رابطه عوامل ترغیب کننده به مطالعه کتب غیردرسی (آزاد) با پیشرفت تحصیلی دانش آموزان در دوره متوسطه شهرستان آبدانان. نخستین همایش ملی علوم تربیتی و روانشناسی، مرودشت، شرکت اندیشه سازان مبتکر جوان.
- ظریف قاسمیان، نعیمه. (۱۳۹۵). واکاوی رابطه مطالعه آزاد بر میزان موفقیت تحصیلی دانشجویان رشته روانشناسی دانشگاه فردوسی مشهد. فصلنامه علوم و فنون مدیریت اطلاعات. سال اول، شماره دوم، صص ۷۵-۷۵.
- گیلک، مهناز. (۱۳۸۶). آموزش مهارت های زندگی از طریق فعالیت های مکمل و فوق برنامه مدارس، نشریه پیوند، انجمن اولیاء و مربیان ایران.
- عصاره، فریده؛ نظری، اشرف. (۱۳۹۰). دیدگاه های دانش آموزان دبیرستانی شهرستان شهرکرد در مورد عوامل ترغیب کننده و بازدارنده مطالعه آزاد. فصلنامه مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات. (۳)، ۷۳-۵۶.
- فتحی و اجارگاه، کوروش. (۱۳۸۶). برنامه درسی به سوی هویت های جدید، تهران: انتشارات آییژ.
- قریشی نژاد، نهضت. (۱۳۹۲). چگونه نوجوانان را به مطالعه در وقت های آزاد علاقه مند کنیم؟، ترویج کتابخوانی کتابک.

- نادری، عزت الله؛ حاجی زاد، محمد؛ شریعتمداری، علی؛ سیف نراقی، مریم (۱۳۹۰)، بررسی و مقایسه مهارت های حرفه ای معلمان دروس علوم پایه و علوم انسانی دوره راهنمایی شهرستان بهشهر به منظور آرایه روش های ارتقای کیفی این مهارت ها. تحقیقات مدیریت آموزشی، سال ۲، شماره ۲، صص ۷۵-۹۶.
- یوسفی، سید ابوالفضل. (۱۳۷۹). بررسی وضعیت میزان مطالعه غیردرسی دانش آموزان دوره متوسطه استان قم در سال تحصیلی ۷۸-۷۹. شورای پژوهشات اداره کل آموزش و پرورش استان قم.
- Annu. And Sunita, M. (2013). Impact of Extracurricular Activities on Students in Private School of Lucknow District. *International Journal of Humanities and Social Science Invention ISSN*, (6)
- Buttler, D., & Winne, P. (1995). Feedback and Self- Regulated Learning: Theoretical Synthesis. *Review of Educational Research*, 65, 245- 281.
- Fredericks J. A., Blumenfeld P. C., Paris A. H. (2008). School engagement: Potential of the concept, state of the evidence. *Review of Educational Research*, 74(1): 59-109.
- Heller, K. A., & Vike, P. (2000). Support for University Student: Individual and Social Factors. I.C.F.M.van lieshout and P.G heyman (Eds), *Developing Talent across the life span*. Philadphia,pa: Taylor and Francinc.
- Kelly, A.V. (2004). The Curriculum Theory and Practice. *LondonSAGE Publications.pdf*.
- Kerr, Barbara. (2009). Encyclopedia of Giftedness, Creativity, and Talent. A SAGE Reference Publication.
- Landheer,M (2002), Reading and study method of kinds, New York.
- Levine,D (2006), Society and education, Allyn and bacon.
- Mahoney, J. L., & Cairns, R. B. (1997). Do extracurricular activities protect against early school dropout? *Developmental Psychology*, 33: 241-253.
- Massoni, E (2011). Positive Effects of Extra Curricular Activities on Students. *ESSAI, Vol. 9* [2011], Art. Pp, 27.
- Mau, w. c. (1997). Parental influences on the high school students academic achievement: A comparison of Asian immigrants, Asian Amerians, and white Americans. *Psychology in the scools*, 34: 267-277.
- Nagy,A (2008), Diploma factory and training intellectuals: Reading culture and habits of library use of college and university Students- Konyvtan Figyeli. 22 (1 2):pp; ۶۱-۲۱۱.
- Simeroth, Nancy. (1974), The Adolescent, other citizent and their high school, Newyork: mc Graw hill.
- Paris, o & Winograde.R.(2002).The development of academic self-regulation:The role of cognitive and motivational factors.San Diego,CA:Academic.
- Pkins Sim, Sandra (2018). Non-School CurriCulum Supporting Positive Development through Structured Activities. *SAGE Publication*.

- Thomas,L (2015), Rescuing reading at the Community College. Virginia Community College, No. 2( ), pp:11-63.
- Tierney, G. William. Hallett, E. Ronald (2006). Rossier School of Education. *University of Southern California Los Angeles, CA 90089-4037.*
- Thomas,L (2015), Rescuing reading at the Community College. Virginia Community College, No. 2( ), pp:11-63.
- Wolters,C. A.,Pintrich, P. R. & Karbenick, S. A. (2003). Assessing academic self-regulated learning. Prepared For Indicators of Positive Development Conference: Definitions, Measures, and Prospective Validity.*Sponsored by ChildTrends, National Institutes of Health.*